

WALEN WERKEN WÉL!

Thomas Dermine

WALEN
WERKEN
WÉL!

Een daad van verzet
tegen de foute clichés
over Wallonië

BORGERHOFF
& LAMBERIGTS

Voor Juliette, Hortense en Octavie.
Voor hen die in Wallonië, Vlaanderen en elders werken aan een betere wereld.

Voorwoord door Dave Sinardet	7
Verantwoording	13
Inleiding	21
Hoofdstuk 1 Is de economische kloof tussen Wallonië en Vlaanderen nooit minder groot geworden?	27
Hoofdstuk 2 Is Wallonië zelf verantwoordelijk voor zijn economische neergang en verdient Vlaanderen zijn succes?	57
Hoofdstuk 3 Is Wallonië een economische woestijn vergeleken met Vlaanderen?	79
Hoofdstuk 4 Is de Waalse werknemer luier dan de Vlaamse?	107
Hoofdstuk 5 Zijn de economische verschillen tussen Wallonië en Vlaanderen uitzonderlijk?	131
Hoofdstuk 6 Leeft Wallonië op de kap van Vlaanderen?	143
Besluit Van vooroordelen tot vooruitzichten voor Wallonië	161
Dankbetuiging	193
Bibliografie	197
Eindnoten	207

VOORWOORD DOOR DAVE SINARDET

PROFESSOR POLITIEKE WETENSCHAPPEN AAN
DE VRIJE UNIVERSITEIT BRUSSEL EN UCLOUVAIN
SAINT-LOUIS BRUXELLES.

'Professeur Sinardet, qu'en pense la Flandre?' Het is een vraag die ik geregeld voorgeschoteld krijg in Franstalige radio- en tv-studio's. Sommige Vlaamse journalisten leggen mij dan weer heikele kwesties voor als: *'Wat vinden de Walen daarvan, professor Sinardet?'*

In Vlaanderen bijwijken beschouwd als een Wallonië-expert terwijl Franstalige Belgen in mij een *'spécialiste de la Flandre'* ontwaren: ziedaar het lot van wie probeert om, in een medialandschap met communautaire kloof, de Belgische politiek in globo te analyseren. Waar alles door een Vlaamse of Franstalige bril wordt bekeken, word je aan beide kanten een expert in 'de andere kant'. Niet dat u mij hoort klagen, want het is een ideale positie om beter inzicht te krijgen in de dynamieken van het noorden en zuiden van het land én in die van het Belgische geheel.

Dé Vlaming en dé Waal

Deze persoonlijke anekdote wijst gedeeltelijk op een positieve evolutie: sinds een aantal jaren vragen de media zich wat vaker af wat er leeft aan de overzijde van de taalgrens. Dat lag ooit anders, zoals

ik ontdekte tijdens mijn onderzoek naar de rol van de media in de wederzijdse beeldvorming tussen Vlamingen en Franstaligen.

Zo bleek de aandacht voor het andere landsdeel miniem. En zowel de Vlaamse als Franstalige televisie presteerde het om enkel politici van de eigen gemeenschap op te voeren in debatprogramma's, zelfs al draaiden ze rond bij uitstek communautaire conflicten als de splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde. Bijgevolg bleven die discussies steeds steken in de vertrekpunten en visies van politici uit één gemeenschap, waardoor kijkers maar half geïnformeerd werden. Nog voor de doorbraak van sociale media en hun algoritmes verzeilden Vlaamse en Franstalige mediagebruikers in een communautaire filterbubbel.

Maar intussen ontstond dus een iets sterkere reflex om eens over het taalmuurtje te kijken, zij het vaak nog steeds vanuit generalisaties die clichés en stereotypen voeden. Ook dáárop wijzen vragen à la 'Wat denkt Vlaanderen?' of 'Wat vinden de Walen?', die voortspuiten uit de simplistische premisse dat alles wat zich aan de overkant van de taalgrens bevindt een homogeen blok vormt. Enigszins geërgerd ben ik geneigd daarop laconiek te repliceren: 'Als u dat wil weten, had u Vlaanderen of Wallonië maar moeten uitnodigen'.

Maar naar waarheid moet ik meestal antwoorden dat Vlamingen of Franstaligen onderling verdeeld zijn over de kwestie die aan mij wordt voorgelegd. Zoals talrijke publieke opinies in de wereld dat nu eenmaal zijn over heel wat maatschappelijke en politieke kwesties. Een genuanceerde realiteit waaraan media, doorgaans onbewust, niet altijd recht aan doen.

Belgische publieke sfeer

Ons land kent dan ook nagenoeg geen nationale media. Alle richten ze zich uitsluitend tot Vlamingen of Franstaligen. Zo ontbreekt het

ons aan een volwaardige Belgische publieke sfeer, waar dezelfde nationale thema's kunnen besproken worden door dezelfde actoren vanuit eenzelfde invalshoek.

Volgens de Duitse filosoof Jürgen Habermas is dat een probleem. Hij vindt het bestaan van zo'n collectieve publieke sfeer namelijk een doorslaggevende voorwaarde voor de democratische legitimiteit van staten en andere bestuursniveaus. Zo is bijvoorbeeld de ontwikkeling van een Europese publieke sfeer in zijn ogen de enige échte manier waarop het democratisch deficit van de Europese Unie kan worden overwonnen. Over Europese beleidskwesties zouden alle Europeanen zich op dezelfde wijze moeten kunnen informeren en kennismaken van alle relevante visies, perspectieven en standpunten daarop. Een ideaalbeeld waarvan we nog lichtjaren verwijderd zijn.

Nu hoeven we het natuurlijk niet eens te zijn met Habermas. We kunnen ook stellen dat zijn publiekesfeertheorie is blijven steken in het tijdperk waarin ze werd ontwikkeld, namelijk toen de (eentalige) natiestaat het onbetwiste centrum van de politieke besluitvorming was. *Like it or not*, die tijd is voorgoed voorbij.

Wat betekent dit nu voor de Belgische case? In vergelijking met Europa heeft ons land alleszins een sterker ontwikkelde publieke sfeer. Terwijl het Europese bestuur in de meeste nationale media van Europa schandelijk weinig aandacht krijgt, komt de federale regering in de Vlaamse en Franstalige media van België opmerkelijk genoeg zelfs prominenter in beeld dan de deelstaten, ondanks de vele bevoegdheden die zes staatshervormingen hen verleenden. Weinig Belgen zullen namen van verschillende Europese commissarissen kunnen opsommen, maar Franstalige Belgen kennen het beleid van federale ministers als Alexander De Croo, Frank Vandenbroucke, Vincent Van Peteghem wellicht beter dan dat van sommige van hun Waalse of Brusselse collega's. Vlamingen zijn dan weer beter vertrouwd met Paul Magnette, Georges-Louis Bouchez, Sophie Wilmès of Thomas Dermine dan met Europese kopstukken.

Toch kennen we zeker geen volwaardige publieke sfeer zoals die in veel andere eentalige landen bestaat. Heel wat cruciale beslissingen worden in België nog steeds genomen op het federale niveau, maar het politiek-maatschappelijke debat daarover speelt zich in beide taalgemeenschappen grotendeels apart en verschillend af. We hebben Habermas niet per se nodig om in te zien dat dit vanuit democratisch oogpunt toch vragen oproept.

Vragen die los moeten staan van politieke visies over de gewenste toekomst van het Belgische staatsverband. Ook als je vindt dat België meer bevoegdheden zou moeten afstaan of zelfs beter helemaal verdwijnt, is het intussen belangrijk dat het debat over wat nog wél federaal wordt beslist en over waar het met België naartoe moet, zo open, helder en rationeel mogelijk verloopt. Iedere burger moet daarbij toegang hebben tot een breed palet aan informatie, analyses en opinies om zo zichzelf een weloverwogen mening te kunnen vormen, ongehinderd door taalgrenzen. Vandaag is dat in ons land veel te weinig het geval.

Politieke verantwoordelijkheid

Nog meer dan bij de media ligt de verantwoordelijkheid daarvoor bij de politiek. Hoeveel keren heb ik Vlaamse journalisten niet horen klagen over Franstalige politici die hun uitnodigingen afsloegen? Zowat even vaak als ik Franstalige journalisten hoorde jheremiëren over al even onbereikbare en onwillige Vlaamse politici.

Jammer genoeg vinden zelfs heel wat federale regeringsleden het blijkbaar niet belangrijk om deel te nemen aan het publieke debat aan beide kanten van de taalgrens, hoewel ze beslissingen nemen die een impact hebben op alle 11 miljoen Belgen. Uiteraard, de taalgrens oversteken zou hen electoraal weinig opleveren omdat België bijna geen nationale partijen kent en politici dus enkel kiezers uit hun eigen taalgemeenschap moeten overtuigen. Maar voor beleidsmensen

met gevoel voor verantwoordelijkheid zou dat geen verschil mogen maken. Temeer omdat die onwil om in dialoog te gaan met inwoners van het andere landsdeel bijdraagt tot het verspreiden van clichés en stereotypen.

Aan de auteur van dit boek zal dat echter niet liggen. Van alle Frans-taligen in de federale regering spreekt Thomas Dermine het vloeiendste Nederlands. En vooral, in tegenstelling tot veel van zijn partijgenoten, gebruikt hij dat talent om geregeld van gedachten te wisselen met Vlamingen.

Met deze publicatie over de economische verschillen tussen noord en zuid in ons land zet Dermine een verdere waardevolle stap in dat grensoverschrijdende gesprek. Door exact dezelfde tekst gelijktijdig in beide grote landstalen te verspreiden draagt hij al dan niet bewust bij aan het versterken van onze zwakkere Belgische publieke sfeer.

Enigszins ironisch wordt diezelfde lading wel door andere vlaggen gedekt: het eerder brave ‘Wallonie-Flandre. Au delà des clichés’, kreeg een wat scherpere Nederlandse titel mee: ‘Walen werken wél!’. Maar verder valt in beide talen precies hetzelfde verhaal te lezen. Voor wie de moeite wil nemen, want dit is ongetwijfeld één van de meest cijfermatig gefundeerde en doorwrochte werkstukken die een Belgisch politicus recent publiceerde. Helaas is dat niet zo moeilijk, als je de concurrentie bekijkt.

Natuurlijk, hoe onderbouwd ook, het blijft een politiek geschrift dat bijgevolg een expliciete politieke boodschap bevat. Bij elementen uit Dermine's betoog kunnen daarom zeker vraagtekens, kanttekeningen en kritieken worden geplaatst. Dat deed ik dan ook bij lectuur ervan, zoals ik dat evengoed doe bij Vlaamse visies op de socio-economische verschillen tussen Vlaanderen en Wallonië.

VERANTWOORDING

In de bladzijden die volgen wil Dermine vooral economische clichés over Wallonië bestrijden. Die bij best wat Vlamingen leven, maar eveneens bij Walen zelf. Deze Carolo lijkt daarom minstens evenzeer Walen te willen overtuigen van zijn boodschap, wat niet mag verwonderen voor iemand die een belangrijke plaats zal bekleden op een verkiezingslijst in de grootste Waalse kieskring.

Franstalige clichés over Vlaanderen worden in dit werk niet aangepakt. Het zou het mooi zijn mocht een Vlaams politicus deze klus klaren met een gelijkaardig tweetalig epistel. Of, nog beter, waarom weerlegt een Vlaams of Franstalig politicus niet in één beweging wederzijdse clichés?

Want of iemands politieke visie op de toekomst van het land nu neigt naar separatisme, unitarisme of iets daartussen, een ware intellectueel zou nooit tevreden mogen zijn als dat doel bereikt moet worden met het creëren of in stand houden van clichés of andere veralgemeningen.

Intussen moet eenieder die het met de inhoud van dít boek niet (helemaal) eens is er vooral inhoudelijk scherp op reageren. Liefst eveneens in beide talen, zodat dit voor ons land belangrijke debat alleen maar rijker wordt. Zo kan iedereen zijn eigen mening vormen, met kennis van alle mogelijke invalshoeken en argumenten, voorbij de communautaire pensée unique. En zo zal ik in de toekomst hopelijk steeds minder de vraag krijgen wat ‘dé Vlaming’ of ‘dé Waal’ denkt.

Charleroi, 15 januari 1994. In het begin van het schooljaar had onze onderwijzeres van het derde leerjaar een pennenvriendenproject opgezet met een Vlaamse school in Aalst. We kregen allemaal een correspondent toegewezen. De mijne heette Jeroen. Hij leek me erg leuk en speelde voetbal, net als ik. Vanaf het begin van het schooljaar schreven we elkaar elke maand een brief. Aan het eind van het jaar zouden we bij elkaar logeren: twee dagen samen in Charleroi en twee dagen samen in Aalst. Die ochtend liet mijn correspondent me weten dat zijn ouders niet wilden dat hij naar Charleroi kwam. Te gevaarlijk. Vanaf dat moment keek ik met een andere blik naar mijn stad.

Dendermonde, 2 september 1998. Ik was net aan mijn eerste jaar middelbaar begonnen in de Abdijschool van Dendermonde, die sinds de sterk aangrijpende en ontluisterende docureeks Godvergeten in heel Vlaanderen bekend staat om het misbruik dat er plaatvond, eerder dan de onderwijskwaliteit die er werd geboden. Het was mijn tweede dag op een nieuwe school. In de sobere refter van de abdij zaten we met twaalf aan tafel, twee leerlingen per jaar, van het eerste tot het zesde. Nadat hij daags tevoren had gehoord dat er een Waal aan zijn tafel zou zitten, deed onze tafelverantwoordelijke trots een armband van het Vlaams Blok om. Die avond op mijn bed in het internaat zocht ik in mijn Van Dale-woordenboek de vertaling op van de bijnaam die mijn medeleerlingen me hadden gegeven: ‘luie Waal’. Ik kende niet één woord Nederlands bij het begin van het schooljaar, maar gedreven door de voortdurende vernederingen en mijn honger naar kennis eindigde ik in juni bij de eersten van mijn klas.

Oostende, 25 februari 2001. De renbaan van Oostende in een zilte motregen. Het was bijna 11 uur en een honderdtal puistige tieners stond bij elkaar samengetroeft, klaar om uit de startblokken te schieten als het startpistool klonk. Ook ik. Samen met een paar vrienden van dezelfde leeftijd vertegenwoordigde ik de Union Athlétique van Châtelaineau op dit Belgisch kampioenschap veldlopen. Nog een paar minuten voor de start. De coach van een andere club kwam zijn pupillen nog een laatste keer aanmoedigen. Hij sprak Nederlands en zei: ‘Let maar niet op die Walen. Dat zijn pantoffelhelden, die leveren geen gevaar op in de wedstrijd.’ Rond ons stond de menigte te jouwen. Ik voelde mijn spikes wegzakken in de Vlaamse modder.

Elsene, 15 oktober 2004. Een paar weken eerder was ik neergestreken op de campus van de Université Libre de Bruxelles. Ik ontdekte dat ik in een auditorium dat voornamelijk uit Brusselaars bestond als ‘boerke’ werd weggezet. Die nacht, toen ik terugkeerde na een avondje in de ‘Jefke’, was ik gelukkig (en waarschijnlijk ook wat dronken): ik had nog andere ‘boerkes’ leren kennen, bij wie ik me snel thuis voelde. We zijn vrienden voor het leven geworden. Onder hen ook twee Vlamingen: Henri en Daan. Uiteindelijk bracht ik een flink deel van mijn zomers studierend bij Daan door, bij hem thuis in Tienen, om ons gemeenschappelijke avontuur tot een goed einde te brengen: een gecombineerde cursus politieke wetenschappen en handelsingenieur. We deelden onze passies en dromen. Onze waarden en achtergronden leken sterk op elkaar.

Gosselies, mei 2017. Ik ging weer in Charleroi werken. Paul Magnette, mijn voormalige prof aan de ULB, had me gevraagd mijn schouders onder de economische reconversie van de stad te zetten. Ik ging zonder aarzelen in op die zware uitdaging. Die middag ontving ik een Vlaamse ondernemer die op zoek was naar een logistieke site in België. Afgeschrikt door de verkeersdrukke rond Brussel en Antwerpen had hij zijn blik uiteindelijk gericht op Wallonië. Hij had veel bedenkingen bij de regio, maar liet zich toch verleiden door onze

ontvangst – in het Nederlands – en door het lokale enthousiasme en de toegankelijkheid van de omgeving. Vandaag stelt zijn bedrijf, dat langs de E42 ligt in het noorden van Charleroi, 120 mensen te werk en wil het verder uitbreiden.

Boston (VS), 21 april 2012. Ik was 25, bijna 26. Het liep tegen het einde van mijn eerste jaar aan de universiteit van Harvard, waar ik als beursstudent een master in de politieke wetenschappen volgde. Mijn medestudenten kwamen uit alle uithoeken van de wereld, maar ’s avonds waren het veeleer de uithoeken van België die elkaar opzochten in de cafés, met Daan (diezelfde Daan, die nu aan het beroemde MIT studeerde), Joris (uit Antwerpen), Yves-Alexandre (uit Luik) en ikzelf (uit Charleroi). Die avond vierden we de stichting van de *Belgian Students Club at Harvard and MIT*, een vrij pompeuze naam die ons vanaf ons tweede jaar wel in staat stelde officieel toegang te krijgen tot de gelagzalen van onze respectieve universiteiten om er Belgische bieren soldaat te maken. De volgende ochtend maakten de Belgische media er ons attent op dat België al een jaar zonder regering zat, nadat de voorzitter van de Vlaamse liberalen, een zekere Alexander De Croo, er vanwege het dossier-BHV ‘de stekker uitgetrokken had’. Nooit eerder leken die communautaire kwesties ons zo bijkomstig en futiel.

Koningsstraat, Brussel, 4 november 2019. Het was mijn eerste dag als directeur van het Instituut Emile Vandervelde (IEV), het studiecentrum van de Parti Socialiste. Een dag eerder was Paul Magnette, de voorzitter van de PS, door de koning benoemd tot informateur en kreeg ik de zware verantwoordelijkheid hem bij te staan bij de vorming van een federale regering. De druk was dus groot bij mijn politieke vuurdoop. Mijn eerste wapenfeit was, die maandagochtend om 9 uur, een ontmoeting met de N-VA. Het doel: een uitwisseling onder ‘sherpa’s’ van de prioriteiten van onze politieke fracties. De bijeenkomst vond plaats in het kantoor van Bart De Wever, in de hoofdzetel van de N-VA. Alles maakte indruk op mij: zowel de helm van een Romeinse centurion die strategisch op het bureau was geplaatst,

als het schilderij van een zegevierende leeuw die een haan verpletterde onder zijn machtige klauw. Bij de eisen waarmee de Vlaamse partij de debatten opende, waren de herziening van de protocollaire rangorde in het voordeel van de gewesten, de vervanging van 21 juli door 11 juli als feestdag en het afschaffen van het zweren op de Belgische grondwet. Ik begreep de draagkracht van die symbolen heel goed.

Op de A54 in Nijvel, 22 september 2020. De federale regeringsonderhandelingen liepen op hun eind. We stonden dicht bij het akkoord dat de geboorte zou betekenen van de ‘Vivaldi’-regering. Tussen de nieuwe, jonge voorzitter van de Vlaamse socialisten, Conner Rousseau, zijn kabinetschef Inti Ghysels, Paul Magnette en mij waren heel sterke banden gesmeed. Het was 2 uur in de ochtend. Ik was op de terugweg naar Charleroi en doodop na een laatste verhitte vergadering. Conner was geïrriteerd en stond op het punt de onderhandelingstafel te verlaten. Paul Magnette belde me, ondanks het late uur: Conner wilde een ultimatum stellen en vroeg ons om dat samen vorm te geven. Rechtsomkeer naar Brussel. We troffen elkaar in de hoofdzetel van de PS rond een computerscherm en stelden een lijst ‘te nemen of te laten’-maatregelen op die dezelfde nacht nog werd overgemaakt. Toen ik rond 5 uur ’s ochtends naar huis ging om een paar uur te slapen, besepte ik meer dan ooit: onze communautaire verschillen zijn maar een politiek instrument.

Wetstraat, Brussel, 10 september 2021. Ik was iets minder dan een jaar staatssecretaris in de federale regering van Alexander De Croo. Op 14 en 15 juli 2021 werd het oosten van België getroffen door overstromingen met een ongeziene menselijke en materiële tol. Slachtoffers en schade vielen vooral te betreuren in Wallonië, in het oosten van de provincie Luik. Ik baseerde me op het model van de Duitse bondsregering om door dezelfde overstromingen getroffen *Länder* te helpen. Ik diende een voorstel in dat de federale staat, die de nationale solidariteit verzekert, ondersteuning zou bieden aan de grote inspanningen door burgers (zowel in Vlaanderen als in

Wallonië) om een deel van de enorme kosten te dragen voor hulpverlening en heropbouw. Het was 21 uur. Ik verliet een vergadering van de ministers. Enkele collega’s hadden me te verstaan gegeven dat mijn voorstel wel interessant, maar onuitvoerbaar was, omdat volgens de publieke opinie van het noordelijke landsdeel ‘Vlaanderen nu al te veel betaalt voor Wallonië’. Als die ramp in Vlaanderen was gebeurd, waren er ongetwijfeld minder vragen gesteld.

Brussel, 10 februari 2022. Die avond was ik ‘van wacht’ in de Kamer. Het reglement wil immers dat er altijd een lid van de regering aanwezig is bij een plenaire zitting. Het was na 22 uur. Ik was moe na een lange dag en ergerde me vooral aan twee vertegenwoordigers van het Vlaams Belang die al twintig minuten spraken over het einde van België. Beiden regen de clichés aan elkaar, met name over de begrotingstransfers van Vlaanderen naar Wallonië. Geïrriteerd door hun uiteenzetting gaf ik het op en ik week af van het protocol door hen rechtstreeks in het Nederlands te antwoorden en te wijzen op de onwaarheden en fouten in hun nationalistische discours. Het was niet meer de federale minister die zich liet horen op de banken van het parlement, maar de jongen die zich weer op de banken van zijn Vlaamse middelbare school zag zitten. De opname van die tussenkomst ging viral op de social media en werd ongeveer 400.000 keer bekeken. Ze zou bepalend zijn voor de gevoelens van Walen – die er een vaak miskende werkelijkheid in herkennen – én van bepaalde flaminganten – die me sindsdien op de social media overspoelen met haatberichten en beledigingen.

Dat waren tien van vele fragmenten uit een leven tussen vele andere levens. Verborgene momenten, soms uit de krochten van mijn jeugd, die door mijn heftige en intense regeringservaring uit mijn geheugen naar boven kwamen. Impressionistische flarden die bijdroegen aan de ingewikkelde verhouding die ik heb met Vlaanderen en zijn bewoners, in een al net zo ingewikkeld land. Tegenstrijdige gevoelens, waarbij de diepste vriendschap en oprechte bewondering zich nu eens

vermengen met onverschilligheid, dan weer met het gevoel dat je beoordeeld wordt, of zelfs vernederd met vooroordelen die vakkundig in leven worden gehouden door een politiek discours van afwijzing.

Geconfronteerd met stereotyperingen die voortkomen uit haat heb ik altijd geprobeerd er de redelijkheid van de feiten tegenover te stellen. Van de banken in mijn internaat tot die van het federale parlement kwam ik altijd op voor mezelf, vastbesloten die beweringen niet over mijn kant te laten gaan. Ik heb me onvermoeibaar ingespannen om clichés te beantwoorden door vanaf mijn puberteit en als volwassene een steeds beter gestoffeerd arsenaal aan antwoorden te voorzien. Ik heb bijna twintig jaar lang (eerst in schriftjes, later op mijn eerste computer) een verzameling aangelegd van stukjes van verklaringen, lectionnotities, verslagen van toogpraat en publieke debatten. Al die elementen zijn nu geordend terug te vinden in dit boek met voorbeelden uit mijn persoonlijke ervaring.

Dit boek is dus een ‘verzetsdaad’. Het bestaat uit twintig jaar bedenkingen en tegenargumenten die met geduld zijn gesmeed om een antwoord te bieden op clichés waar sommigen zodanig op hameren dat wij, Walen, ze soms als onontkoombaar hebben aanvaard.

Ik ben een Waal en ben daar trots op. Ik ben geboren en getogen in Charleroi, een industriestad van het eerste uur. Ik was getuige van de gruwelijke kracht van haar neergang, maar tegelijkertijd ook van de buitengewone solidariteit die daarmee gepaard ging. Ik heb mijn stad verlaten op mijn achttiende, zoals je je thuis verlaat om als volwassene ergens anders je eigen leven op te bouwen. Ik ben ernaar teruggekeerd met mijn kinderen, in de hoop dat deze stad, die me zoveel heeft bijgebracht, ook de hunne wordt.

We kunnen trots zijn op ons verleden, op de arbeid en de erfenis van onze ouders en grootouders uit Vlaanderen, uit Italië of ergens anders. Wallonië heeft mij gemaakt tot wie ik ben. Wallonië heeft

me wakker geschud en bewust gemaakt van zijn vrolijkheid, zijn zo bijzondere levenslust, maar ook van de hardheid van het leven en van strijd. Ik heb mijn leven gewijd aan zijn heropleving, en ik ben er ten stelligste van overtuigd dat we niet langer fatalistisch moeten zijn. De weg mag dan lang en bochtig zijn, hij is uitgestippeld.

Boven op deze daad van verzet is dit boek ook een ‘geloofsdaad’, een intieme biecht van een sterk geloof in Wallonië en zijn vermogen te bouwen aan zijn toekomst. Dit boek is een aanzet om het hoofd niet te laten hangen, om onze twijfels te erkennen maar ook om weer vertrouwen te krijgen in onze gezamenlijke daadkracht, om trots te zijn op onze geschiedenis maar ook op de kansen van onze toekomst. Het is een uitnodiging om onze mouwen op te stropen en definitief komaf te maken met de vooroordelen. Het is de samenvatting van de diepe en gemeende bestaansredenen van mijn politiek engagement.

INLEIDING

Onze Vlaamse broeders kunnen rekenen op de sympathie van de Walen, die hun trieste lot erkennen en hen te hulp komen. De Kamer van Koophandel van Charleroi heeft haar leden gevraagd een aanwervingsronde te openen ten gunste van de onfortuinlijke inwoners van Vlaanderen. De Kamer van Koophandel achtte het in het bijzonder gepast de nood te lenigen van onze Vlaamse landgenoten in een arrondissement waar de industriële bedrijvigheid – we mogen zelfs zeggen: voorspoed – verzekert dat de armoede er minder tastbaar wordt.

(...) Het arrondissement Charleroi telt niet genoeg arbeiders om zijn fabrieken te laten draaien. Hoewel de Vlaamse arbeiders over het algemeen minder pienter zijn en minder geschikt zijn voor werk in de staalfabrieken en mijnen en onze Waalse bevolking het niet gewend is getuige te zijn van dergelijke armoede, moeten we een beroep doen op beide Vlaanderen en Brabant om arbeiders te ronselen. Daarom is deze aanwerving gericht op de komst van arbeiders uit oorden in Vlaanderen waar de stopzetting van bepaalde handenarbeid velen werkloos maakte.

Deze twee fragmenten komen uit een brief van 28 oktober 1876 van de Kamer van Koophandel van Charleroi aan de leden van het Centrale Noodcomité voor West-Vlaanderen. Ondanks het paternalistische utilitarisme van een als liefdadigheid vermomde wervingscampagne om arbeiders te ‘ronselen’, is deze passage exemplarisch voor de perceptie in dit voor ons zo lang vervlogen tijdperk van een triomfantelijk industrieel Wallonië en een arm Vlaanderen, bevolkt met arbeiders met een bedenkelijk werkethos.

Vandaag, bijna honderdvijftig jaar later, zijn de clichés helemaal omgekeerd. In mei 2023 bevestigde George-Louis Bouchez in de voltallige Vlaamse pers het cliché van de ‘Waalse klaploper’ door van bij het begin te falen in de fysieke testen van *Special Forces*, een Vlaams tv-programma waarin hij de training van de speciale legereenheden volgde. Sommige commentatoren aarzelden niet het verband te onderstrepen tussen dit slechte televisieoptreden en het vermeende algemene Waalse gebrek aan inzet. Paul Magnette, die zich in maart 2023 vrolijk maakte over het belang van vrije tijd in de work-lifebalance, kreeg eenzelfde behandeling. De nationalistische politieke klasse in het noorden van het land schreeuwde moord en brand over de belabberde werkethiek van de Walen. Er gaat geen week voorbij in ons land zonder dat de confrontatie tussen Walen en Vlamingen wordt opgezocht en op de spits gedreven. En dat vaak op basis van clichés.

In alle samenlevingen van alle tijden proberen groepen mensen zich te onderscheiden van elkaar op basis van zogenaamd eenvormige kenmerken. Deze reactie is voornamelijk bedoeld om een collectieve identiteit, een gemeenschappelijke ethiek te vormen, waarbij soms anderen uitgesloten en geweigerd worden. Vereenvoudigde denkbeelden, of clichés, die de ene gemeenschap heeft over de andere veranderen in de loop der tijd en wisselen regelmatig van kamp.

Het vermeende verschil tussen Vlaanderen en Wallonië met betrekking tot werk is daarvan een mooi voorbeeld. Vandaag wordt de Waal soms stereotypisch voorgesteld als lui, als een nietsnut die genoeg neemt een werkloosheidsuitkering of de sociale zekerheid. Nochtans waren het, zoals bovenstaande teksten getuigen, lange tijd de ‘arme’ Vlamingen die naar Wallonië moesten emigreren en die beschouwd werden als weinig gemotiveerde arbeidskrachten die profiteerden van het werk dat het ijverige Wallonië hen bood. En clichés zijn hardnekkig. De situatie van de eind 19de eeuw naar Wallonië geëmigreerde Vlaamse arbeiders leidde in de Waalse publieke opinie van die tijd tot

negatieve stereotypen die tot op vandaag gebruikt worden in dagelijkse uitdrukkingen. Zo is vandaag in het Waalse dialect *un travail di flamin* nog altijd ‘een slordig en slecht uitgevoerde klus’. In twee generaties tijd zijn de clichés 180 graden gedraaid. Wat zal dat geven voor onze kleinkinderen?

België is een ingewikkeld land, dat sinds zijn onafhankelijkheid in 1830 voortdurend in verandering is. Zoals in andere Europese landen zijn onze landsgrenzen het gevolg van horten en stoten in de geschiedenis. Zonder daarmee uitzonderlijk te zijn is het bijzondere van België dat de samenstelling van zijn grondgebied niet gebaseerd is op een taalkundige eenheid, maar op een Nederlandstalig noorden (Vlaanderen), een grotendeels Franstalig zuiden (Wallonië) en een hoofdstad met een tweetalig statuut (Brussel).

In de loop van bijna twee eeuwen heeft deze bijzondere constructie vaak geleid tot een tweeledige dynamiek van zich met elkaar vergelijken of zelfs tot frontale confrontaties tussen de taalgemeenschappen, waarbij de kwestie-Brussel nog altijd hangende is. De verschillen tussen de gemeenschappen werden vaak uitvergroot of zelfs misbruikt in de ene of de andere richting om de politieke ambities van sommigen te voeden of te reageren op de frustraties van anderen.

De politieke context vandaag is daarop geen uitzondering. Gedreven door peilingen die bijna 50 procent van de stemmen in het noorden van het land naar extreemrechts en nationalistisch rechts zien gaan, halen sommige politici alles uit de kast om het communautaire thema op te dringen. De beweringen dat ‘de economische kloof tussen Vlaanderen en Wallonië nooit gestopt is met groeien’, dat ‘Walen lui zijn’ of dat ‘Wallonië op de kap van Vlaanderen leeft’ zijn niet langer beperkt tot de retoriek op politieke meetings, maar verspreiden zich ook in de pers en op social media. Voor stigmatiserend taalgebruik is de weg vrij. Feiten zijn van geen tel meer. Altijd en overal is de identitaire reflex dezelfde: de ander herleiden tot gemeenplaatsen,

hem neerhalen met vooroordelen om te rechtvaardigen hoe uitzonderlijk men zelf is en om de eigen identiteit op te bouwen door de ander uit te sluiten.

Aangezien de korte termijn van de politiek zelden verenigbaar is met de lange termijn van de beschouwing, heeft dit boek tot doel een afstandelijke en bestudeerde blik te werpen op verscheidene clichés die in Vlaanderen vaak worden gebruikt over Wallonië. Met een frisse en goed gedocumenteerde aanpak wil het de werkelijke socio-economische situatie van onze gewesten verhelderen door ze in een internationale context te plaatsen. Door terug te gaan in de tijd en in te zoomen op de meest recente cijfers nuanceert, bestrijdt en ontmaskert dit boek zelfs heel wat stereotypen over Wallonië die in Vlaanderen regelmatig over de tong gaan.

Kortom, de zes hoofdstukken van dit boek laten zien dat de werkelijkheid veel subtieler is dan de clichés voorstellen. De huidige socio-economische situatie van Wallonië en zijn regio's is bovendien veel complexer dan sommigen – meer bepaald in het noorden van het land – willen doen geloven.

Nee, de Waal is niet luier dan de Vlaming. De werkhouding in het zuiden verschilt ook niet van die in het noorden. De Waalse werkne-mer staat zelfs gemiddeld vroeger op dan zijn Vlaamse tegenhanger.

Nee, de inkomenskloof tussen Vlaanderen en Wallonië is niet groter geworden. Ze blijft heel groot, maar is sinds twintig jaar gestabiliseerd.

Nee, Wallonië is geen economische woestijn. Verre van. Het heeft zelfs de rijkste provincie van het land en uit zijn technologische eco-systeem komen bedrijven voort die tot de meest competitieve ter wereld behoren.

Nee, Wallonië leeft niet op de kap van Vlaanderen. De interregionale transfers tussen noord en zuid, die zo centraal staan in het Vlaams-nationalistische discours, horen in werkelijkheid tot de kleinste in Europa en zijn de voorbije twintig jaar voortdurend kleiner geworden. Op het vlak van de pensioenen – een belangrijke tak van de Belgische sociale zekerheid – zijn de transfers inmiddels zelfs omgekeerd. Vandaag zijn het de (jongste) Walen en Brusselaars die voor de (oudste) Vlamingen opdraaien.

Toch moeten we onszelf ook niets wijsmaken. Wallonië – en dan met name zijn oude industriebekkens in de provincies Henegouwen en Luik – staat nog voor aanzienlijke socio-economische uitdagingen, vooral inzake werkgelegenheid. Het doel van dit boek is aan te tonen dat Wallonië niet gebukt moet gaan onder een minderwaardigheids-complex dat het zou kunnen verlammen terwijl het aan zijn toekomst moet werken. Het is geenszins de bedoeling argumenten aan te reiken om zich te wentelen in de huidige Waalse situatie, en nog minder om politieke beleidslijnen uit het verleden vrij te pleiten. Geconfronteerd met de budgettaire uitdagingen die zich aankondigen en met een nieuwe staatsvorming die door Vlaanderen wordt geëist, moet Wallonië zijn ambities opschroeven en vooral niet bij de pakken van de geschiedenis neerzitten.

Die toekomstgerichte aanpak moet teren op al geboekte, maar nog prille successen uit de jongste decennia, maar ook inzetten op bepaalde eigenschappen van het gewest, die in een wereld in verandering kostbare troeven kunnen blijken. Het besluit van dit boek zet krijtlijnen uit met de ambitie te verzekeren dat Wallonië op een duurzame manier een bloeiende economie en welvarende burgers krijgt. Het gaat er (nog) niet om precieze maatregelen te specificeren, maar om vooruitzichten te bieden voor iedereen in Wallonië.